

HÅLOGALANDS Arkeologi langs **VEGEN**

Samlede resultater fra de arkeologiske undersøkelser langs
Hålogalandsvegen 2020-2022

Redigert av Janne Oppvang, Inga Malene Bruun og Erik Kjellman

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Tromsura - Universitetsmuseets rapportserie 2025
UiT Norges arktiske universitetsmuseum, UiT Norges arktiske universitet

ISSN: 2535-4248 (elektronisk utgave)
Utgiver: Septentrio Academic Publishing, Tromsø, Norway
Redaksjon: Anja Roth Niemi og Janne Oppvang
DOI: <https://doi.org/10.7557/trm.8431>

Prosjektansvarlig UM: Inga Malene Bruun og Janne Oppvang
Layout: Erik Kjellman
Prosjektet er bekostet av Statens vegvesen

Foto: UiT Norges arktiske universitetsmuseum
Gjenstandsfoto: Erik Kjellman, Martine Lahti, Alice Sunde Kvalheim
Kart og illustrasjoner: Erik Kjellman, Martine Lahti, Sakarias Lindgren, Guro Skogvoll,
Fotogrammetri: Erik Kjellman, Martine Lahti, Sakarias Lindgren, Guro Skogvoll, Mikael Lindahl

Tekst, fotografier, illustrasjoner etc © UiT Norges arktiske universitetsmuseum hvis ikke annet er oppgitt.

Forsidefoto: Dronebilde av Tjeldsundet sett fra nordsiden av Tjeldsundbrua. Retning sør. Foto: Erik Kjellman

FORORD

Utgravningsprosjektet Arkeologi langs Hålogalandsvegen er Nord-Norges største arkeologiske prosjekt noensinne. Arbeidet har blitt utført i perioden 2020-2025 av Norges arktiske universitetsmuseum, og er finansiert av Statens vegvesen i forbindelse med bygging av Hålogalandsvegen. Utgravningene har omfattet 32 lokaliteter langs Tjeldsundet i Nordland og Troms fylke, et område som forut for forprosjektet og utgravningene var arkeologisk lite kjent. De utgravde lokalitetene representerer nær sagt alle perioder, med en spesiell tyngde på steinalder og samiske kulturminner, og dekker nesten 10 000 år med historie.

Denne rapporten markerer avslutningen på prosjektet, og vi mener selv at den gir ny innsikt og kunnskap om Tjeldsundets historie. Prosjektet har gjennom utgravninger, dokumentasjon og rapportskrivning lagt til rette for at resultatene skal kunne brukes videre, og vi håper at det store potensialet som ligger i dette materialet vil danne grunnlag for fremtidig forskning.

Et stort prosjekt har mange involverte, og det er mange vi ønsker å takke. Aller først ønsker vi å takke Statens vegvesen for et særdeles godt samarbeid og god tilrettelegging. Takk til Unni Kufaas, Jonny Gullholm, Børge Johansen, Line Vestnes og Reidar Johansen for å vise stor forståelse og interesse for arbeidet. Underentreprenør Sæteråsen Maskin, og da spesielt John Berg-Jensen, må også takkes for all innsats under feltsesongene.

Takk til styringsgruppa med prosjektkoordinator Anja Niemi for all oppfølging, veiledning og innspill underveis, og hyggelige befaringer i felt. Galina Idigesheva ved Universitetsmuseet fortjener en stor takk for å ha solid oversikt over alle sider ved økonomien i prosjektet og for et godt samarbeid.

Vi har blitt tatt godt imot av befolkningen langs Tjeldsundet, noe vi har satt stor pris på. En ekstra takk går her til Tjeldsundkroa og Torbjørns catering for god matservering, og til Lødingen historielag for interessen for arbeidet vårt.

Den aller største takken går likevel til de i alt 61 arkeologene som har vært med oss. Av disse skal utgravningslederne ha en ekstra takk for godt samarbeid og stor arbeidskapasitet gjennom prosjektet. Til dere alle sammen: Tusen takk for tre fabelaktige feltsesonger med upåklagelig arbeidsinnsats og mye moro!

Tromsø, november 2025

Inga Malene Bruun, Janne Oppvang & Erik Kjellman

INNLEDNING OG PROSJEKTBAKGRUNN

av Inga Malene Bruun

INNLEDNING

Prosjektet langs Hålogalandsvegen (heretter HV eller Hålogalandsvegen) er et arkeologisk forvaltningsprosjekt i regi av Norges arktiske universitetsmuseum (UM) ved UiT Norges arktiske universitet (UiT). Prosjektet ble formelt opprettet 20.05.2020 og avsluttet 01.12.2025.

Bakgrunnen for prosjektet er Statens Vegvesens (SVV) utbygging av ny vei på nordsiden av Tjeldsundet mellom Harstad og Kåringen, samt videre til Gullfjorden, Sortland og Evenes, heretter kalt Hålogalandsvegen OPS. Tiltaket berører 33 automatisk fredede lokaliteter, som alle er arkeologisk undersøkt gjennom dette prosjektet. Disse favner så godt som alle perioder og representerer et vidt tidsspenn, fra eldre steinalder til første halvdel av 1900-tallet; altså 10 000 år med historie.

Prosjektet har vært utført over tre feltsesonger årene 2020-2022. Den faglige målsettingen for prosjektet har vært å utforske ressursbruk og ferdsel som betingelser for bosetting fra forhistorisk til nyere tid.

PROSJEKTBAKGRUNN

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vedtok 20.07.2017 den statlige reguleringsplanen for Hålogalandsvegen. 11.05.2021 vedtok Stortinget at 82 km av reguleringsplanen skulle gjennomføres etter kontraktsmodellen offentlig-privat-samarbeid (OPS). Kontraktsmodellen omfattet ny veg på følgende strekninger (Figur 1):

- rv. 85 fra Sigerfjordtunnelen til Gullfjordbotn
- E10 fra Gullfjordbotn til Tjeldsund bru
- rv. 83 fra Tjeldsundbrua til Fauskevåg
- rv. 85 fra Kåringen til Fiskefjord

Totalt skal det bygges 82 km ny veg. Av disse skal 27 km gå gjennom i alt sju tunneler, 20 km legges i ny veglinje, mens 35 km vil være oppgradering av eksisterende veg.

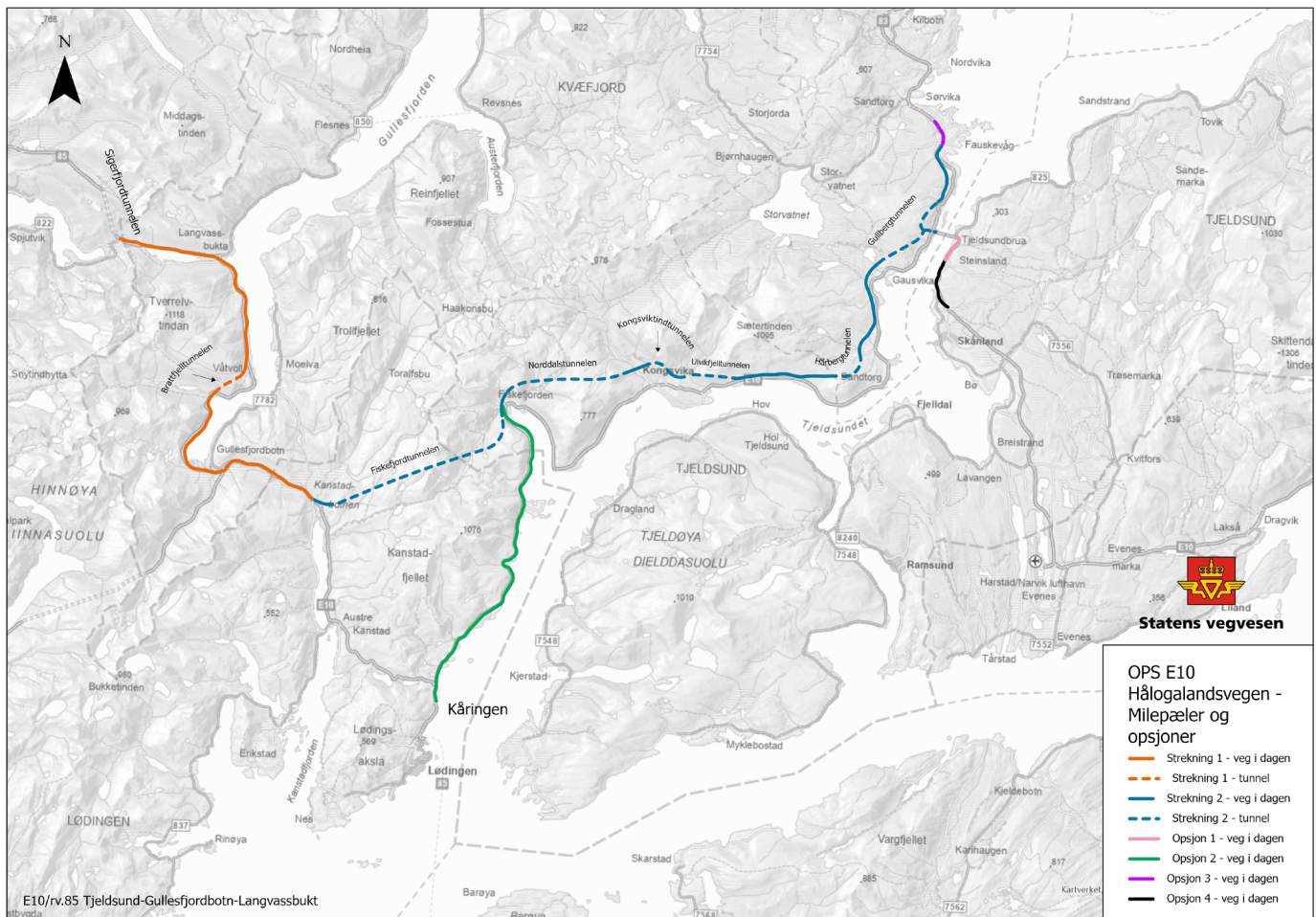
Hålogalandsvegen OPS berører kommunene Sortland, Kvæfjord, Lødingen, Tjeldsund og Harstad, og formålet er å binde denne regionen tettere sammen. Fremkommeligheten vil økes og reisetiden mellom Tjeldsund bru og Langvassbukta vil reduseres med 30 km/39 minutter. Man ønsker også å redusere antall ulykker og farlige situasjoner. Den nye veien er kostnadsberegnet til 9,2 milliarder kroner og betegnes som Nord-Norges største vegprosjekt. Byggestart var sommeren 2023 og ferdigstilling er forventet høsten 2028. SVV ved Utbyggingsområde nord er prosjekteier og har ansvar for planlegging og bygging av Hålogalandsvegen OPS (Statens Vegvesen, 2025a).

En konseptutvalgsutredning for E10/rv. 85 Evenes-Sortland fra 2012 dannet utgangspunktet for det videre planarbeidet. I denne ble konsekvens for kulturmiljø vurdert som ingen/liten, samtidig som man slo fast behov for §9-undersøkelser jf. Kulturminneloven, samt konsekvensutredning for deltema kulturminner og kulturmiljø for tiltaket som helhet. Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) leverte konsekvensutredning for kulturminner og kulturmiljø i april 2016 (Sollund et al., 2016).

Hensynet til automatisk fredede kulturminner har blitt utredet av Sametinget og Troms og Nordland fylkeskommuner gjennom omfattende befaringer i 2015 og 2016, samt i 2017 etter endringer i reguleringsplanen (Hole mfl., 2016, Melsæther, 2016 og 2018, og Sommerseth, 2018). Dispensasjonsbehandling for lokaliteter som var i konflikt med tiltaket ble gjennomført i 2017, 2018 og 2019.

Bestilling om arkeologisk undersøkelse av lokaliteter i konflikt med tiltaket, jf. Kulturminneloven §10, ble oversendt fra SVV til Nordland og Troms fylkeskommuner og Sametinget 25.10.2018. Dette gjaldt lokaliteter innenfor OPS-strekningen.

UM utarbeidet en felles prosjektplan og budsjett for hele OPS-tiltaket og denne ble oversendt Riksantikvaren og tiltakshaver (Niemi

Figur 1 Kart over OPS E10 Hålogalandsvegen. Illustrasjon: Statens vegvesen, pressemelding, 2025

mfl., 2019b). Riksantikvaren fattet 17.01.2020 vedtak om utgifter til særskilt gransking av automatisk fredete kulturminner, og SVV godkjente dette 28.02.2020. Det ble det inngått en kontrakt mellom UM og SVV for det arkeologiske prosjektet og denne ble signert 28.04.2020 (SVV) og 04.05.2020 (UM).

Arkeologi langs Hålogalandsvegen er det største arkeologiske prosjektet i landsdelen noensinne.

PROSJEKTPLAN OG ØKONOMI

Forut for alle forvaltningsundersøkelser ved UM utarbeides det prosjektplaner og budsjett. Dette regulerer de faglige, økonomiske og administrative rammene for arbeidet. Prosjektplanen ble utarbeidet i 2019 av Anja Niemi, Marianne Skandfer, Keth Lind, Roger Jørgensen og Ingrid Sommerseth. Prosjektplanen inneholder oversikt over de berørte lokalitetene, beskrivelse av landskap, kulturhistorie, vitenskapelig potensiale og

problemstillinger, beregningsgrunnlag, metode, gjennomføringsplan og kostnadsoversikt. Som vedlegg til prosjektplanen ble det utarbeidet en vurdering av alle berørte lokaliteter inneholdende mer konkrete problemstillinger og metoder gjeldende de enkelte kulturminnene. Problemstillingene og målsettingene fra prosjektplanen vil beskrives nærmere i kapittelet "Kunnskapsstatus og problemstillinger" i denne rapporten.

I løpet av feltarbeidet ble det av prosjektet oppdaget en tidligere ikke-registrert lokalitet; Årbogen 2. Denne lå midt i vegtraséen og ble etter diskusjon med SVV og Riksantikvaren innlemmet i prosjektet, med en egen prosjektplan og budsjett. Under arbeidet på lokaliteten Kåringskrysset kom det frem flere tufter enn beregnet, og her ble det, etter diskusjon med SVV og Riksantikvaren, en utvidelse av undersøkelsen. Også her ble det utarbeidet en egen prosjektplan og budsjett.

Prosjektets budsjett fra start var på kr 65 630 000,-. I tillegg har Årbogen 2 hatt et budsjett

på kr 4 684 912,- mens Kåringskryssets budsjett var på kr 2 205 000,-. Disse to lokalitetene har vært en del av det større HV-prosjektet på alle vis. Bortsett fra at timeføringen blitt gjort separat og det har blitt ført egne prosjektrengskap for enkelte poster, har også økonomien blitt inkludert i HVs budsjett og regnskapsrapporter. I denne rapporten omtales Kåringskrysset og Årbogen 2 på lik linje med de resterende lokalitetene.

Den økonomiske rapporteringen til SVV fant i årene 2020-2022 sted tertialt, samt gjennom årsregnskap. Årsregnskapene kan leses i prosjektets årsrapporter (Bruun og Oppvang 2021, 2022, Bruun 2023). Etter avsluttet feltarbeid var det ikke lenger behov for like hyppig rapportering, og det har blitt sendt inn regnskap to ganger per år. Det har også blitt utarbeidet økonomiske prognoser jevnlig og på SVVs etterspørsel.

Etter hver feltsesong utarbeidet prosjektlederne en årsrapport (Bruun og Oppvang 2021, 2022, Bruun 2023). Her ble organisering av prosjektet, feltarbeidet og de foreløpige resultatene fra årets lokaliteter kortfattet beskrevet. I det følgende kommer disse rapportene bare til å omtales som årsrapportene, ettersom det hyppig henvises hit.

Koronapandemien preget de to første årene av prosjektet (se også lenger ned i dette kapittelet), og fikk også utslag på økonomien. Blant annet måtte vi ha ekstra leiebiler og smittevernsutstyr, i tillegg til at smittevernstiltak, hjemreiser i forbindelse med vaksiner og karantene etter påvist korona medførte betydelige kostnader. Totalt utgjorde dette kr 630 688,- og Riksantikvaren innvilget 27.10.2021 at dette kunne føres på uforutsettposten, ettersom budsjettet var utarbeidet før pandemien og dette måtte betegnes som en uforutsett hendelse.

INSTITUSJONELL FORANKRING OG ORGANISERING

NORGES ARKTISKE UNIVERSITETSMUSEUM

Prosjektet har vært organisert på følgende måte:

- Norges arktiske universitetsmuseum og akademi for kunsthøgskolen (UMAK) ved UiT har vært prosjekteier. Direktør ved UMAK har hatt øverste ansvar for prosjektet.
- Instituttleder ved UM har hatt personalansvar, vært nærmeste overordnede for alle prosjektansatte, og sørget for å sikre prosjektet nødvendig kompetanse og ressurser.
- Prosjektkoordinator ved UM har vært kontakt mellom prosjektet og UM/UMAK, og sørget for oppfølging av prosjektet. I løpet av prosjektet har denne rollen delvis blitt erstattet av faggruppeleder etter opprettelsen av Faggruppe for forvaltningsarkeologi. Faggruppeleder og prosjektkoordinator er samme person.
- Prosjektstab med prosjektleder har sørget for fremdrift i prosjektet, daglig arbeidsledelse, rapportering og datahåndtering i henhold til museets standarder.

Prosjektets forankring, øvre ledelse og involverte personer på UM/UMAK har vært som vist i Tabell 1.

Navn	Stilling	Oppgaver tilknyttet prosjektet
Lena Aarekol	Direktør UMAK	Øverste ansvarlig for prosjektet
Geir Rudolfsen	Instituttleder	Personalansvar, nærmeste leder
Anne Aagaard	Avdelingsdirektør	Ansettelse, kontrakter, særavtaler
Elisabeth Aase	Seniorrådgiver	Ansettelse, kontrakter, tilganger
Anja Roth Niemi	Forsker/faggruppeleder	Prosjektkoordinator, leder av styringsgruppa
Galina Idigesheva	Rådgiver	Økonomi, timeføring
Anna Chan	Rådgiver	Økonomi

Tabell 1 UMs ledelse og sentrale personer i prosjektet

TILTAKSHAVER

Samarbeidet med SVV har vært godt gjennom hele prosjektet. I løpet av feltsesongene har vi tidvis hatt felles kontorlokaler på Rødskjær og hatt hyppige møter om fremdrift, planlegging og organisering. Også i forarbeidsfasen har det vært holdt møter. I årsrapportene er møtetidspunkt, intervall og tema gjengitt mer detaljert. I løpet av feltarbeidet har vi hatt omvisning i felt og vist frem

Navn	Ansvar og rolle i prosjektet
Reidar Johansen	Prosjektleder
Guro Dalheim Johansen	Delprosjektleder
Unni Kufaas	Koordinator
Siw Schultz Gabrielsen	HMS-koordinator
Kristin Båtstrand	Prosjektstøtte
Rolf Stellander	Byggeleder
Jonny Gullholm	Byggeleder
Børge Johansen	Byggeleder
Line Vestnes	Byggherrestøtte og kontaktperson

Tabell 2 Kontaktpersoner hos SVV gjennom prosjektet

funn (Figur 2). Kontaktpersonene hos SVV har vært som vist i Tabell 2. Det har vært utskiftninger i staben over tid, slik at alle kontaktpersonene har ikke vært der hele tiden. De vi har hatt mest samarbeid med er Unni Kufaas, Jonny Gullholm, Børge Johansen, Line Vestnes og Reidar Johansen.

Tiltakshaver har gjennom hele prosjektet vært svært imøtekommende, forståelsesfulle og interessert i arbeidet. Vi har satt stor pris på samarbeidet.

Tiltakshaver har i tillegg hatt kontrakter med underentreprenører. Disse har vært:

- Sæteråsen maskin: tilrettelegging av infrastruktur i felt, maskiner og maskinførere. Prosjektets kontaktperson har vært John Berg-Jensen.
- X-maskin: utleie av brakkerigg og feltbrakker. Prosjektets kontaktperson har vært John Berg-Jensen.

Dette vil omtales nærmere i avsnittet om prosjektorganisering.

Figur 2 SVV på omvisning i felt. Utgravningsleder Mikael Cerbing forteller om Kåringsklubben 3.

STYRINGSGRUPPA

Styringsgruppa ble nedsatt av UM, og besto av to interne og tre eksterne medlemmer, i tillegg til observatører. Oppgavene til styringsgruppa har vært å fungere som faglig referanse for prosjektet, bidra til å styrke den faglige kvaliteten og sikre størst mulig grad av faglig utbytte. Styringsgruppas mandat har også inkludert å se at prosjektet har fulgt vedtatt prosjektplan og budsjett. Videre har de bidratt med konkretisering av prosjektets problemstillinger, faglig og administrativ diskusjon og veiledning, i tillegg til å være støttespillere for prosjektstaben. Gjennom prosjektet har det vært holdt digitale møter og årlig befaring i felt. Se årsrapportene for nærmere detaljer om møtetidspunkt og tema. Tabell 3 viser styringsgruppas medlemmer.

En av observatørene, Ole Grimsrud fra Riksantikvaren, deltok på feltarbeidet to uker i 2020.

Navn	Stilling og tilhørighet	Rolle i styringsgruppa
Anja Roth Niemi	Forsker og faggruppelider, UM - UiT	Prosjektkoordinator og leder av styringsgruppa
Marianne Skandfer	Professor, UM - UiT	Medlem
Astrid Johanne Nyland	Professor, AM - UiS	Medlem
Steinar Solheim	Førsteamanuensis, KHM - UiO	Medlem
Morten Ramstad	Seksjonssjef UM - UiB	Medlem
Stine Grøvdal Melsæther	Seniorrådgiver, Nordland fk	Observatør
Ole Grimsrud	Seniorrådgiver, Riksantikvaren	Observatør
Tom André Edvardsen	Arkeolog, SVV	Observatør
Ragnhild Myrstad	Konservator/arkeolog, Troms fk	Observatør
Arne-Håkon Thomassen	Seniorrådgiver, Sametinget	Observatør
Geir Rudolfsen	Instituttleder	Observatør

Tabell 3 Medlemmer i styringsgruppa

REGISTRERING OG BERØRTE KULTURMINNER

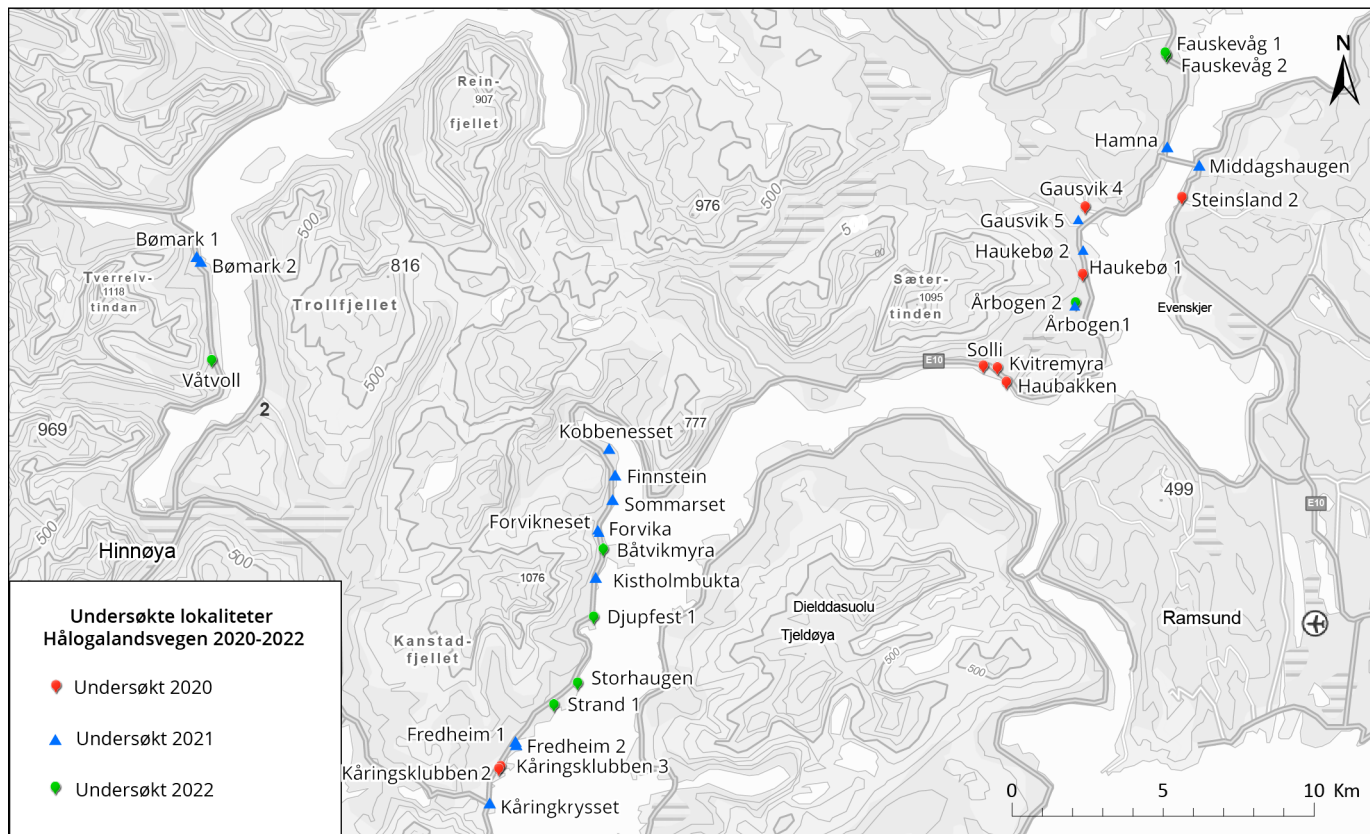
REGISTRERING

Ved hjelp av visuell overflatebefaring, prøvestikking og maskinell sjakting registrerte Nordland og Troms fylkeskommuner og Sametinget i 2015-2017 et stort antall nye kulturminner langs traseen for Hålogalandsvegen OPS, fra Evenes til Sortland. Utenom de avgrensede ØK-registreringene i enkelte kommuner i 1969 og 1970 var dette første gang det ble gjennomført systematiske kulturminneregistreringer i denne regionen. Resultatene er derfor av svært stor verdi med hensyn til økt kunnskap om forhistorien og historien i dette landskapet.

I 2015-2016 registrerte Sametinget 294 ulike typer kulturspor og samiske kulturminner, hvorav 195 har status som automatisk fredete. Det er stor variasjonsbredde i kulturminnernes type, lokalisering og alder. De viser til ulik kystsamisk, markasamisk og reindriftssamisk ressursbruk og landskapstilknytning, over en tidshorisont som spenner fra middelalder opp mot nåtid. De samiske kulturminnene ligger langs hele traséen.

I 2015-2016 registrerte Troms fylkeskommune 28 nye, og kontrollregistrerte 13 tidligere kjente, lokaliteter i daværende Skånland og Harstad kommuner, mens det ikke ble gjort funn i Kvæfjord kommune. I forbindelse med reguleringsplanendringene ble det dessuten registrert noen nye lokaliteter i 2017. Tettheten av lokaliteter er størst i Harstad kommune. Det ble funnet mange lokaliteter fra eldre steinalder, men også noen områder med funn fra yngre steinalder. Lokalitetene varierer i størrelse; fra funnområder med diameter 10-20 meter, til store boplasser på mer enn 25 000 m². Det ble ikke påvist tufter på noen av lokalitetene. Fra jernalder ble det påvist spor etter bosetting på tre lokaliteter. På to lokaliteter ble det også påvist bosetningsspor fra middelalder.

I 2015-2016 registrerte Nordland fylkeskommune 41 nye, og kontrollregistrerte 8 tidligere kjente, lokaliteter i Lødingen, Tjeldsund og Evenes kommuner, mens det ikke ble gjort funn i Sortland kommune. I forbindelse med reguleringsplanendringer ble det dessuten registrert nye lokaliteter fra steinalder i Forvika i 2017. De aller fleste lokalitetene dateres til

Figur 3 Lokalitetene som har blitt undersøkt av prosjektet.

steinalder, hvor samtlige ligger i Tjeldsund og Lødingen kommuner. I kontrast til lokalitetene i Harstad ble det på disse steinalderboplassene påvist nærmere 100 tufter. Fra seinere perioder ble det påvist tre kulturminner fra bronsealder (kokegrop, ildsted og røys) og et lite antall kulturminner fra jernalder/middelalder (dyrkingsspor, kokegroper, gårdshaug mv.).

I hovedsak ligger de registrerte lokalitetene langs nord- og vestsiden av Tjeldsundet. Lokalitetene fra steinalder er særlig konsentrert til de tre områdene Hårvika, Gausvika og Fauskevåg-Sørvika. Her ligger de i klynger, i det som var skrånende bukter og viker da de var i bruk. I Hårvika ser det ut til at man ofte foretrakk å legge bosetningen på tapesvollen, trolig fordi den utgjorde lett drenert og jevn undergrunn. Lengst sør i Tjeldsundet, mellom Kåringkrysset og Fiskefjorden, ligger steinalderlokalitetene mer spredt i landskapet, gjerne på små flater i et relativt ulendt terreng. Lokalitetene fra jernalder og middelalder ligger i tilknytning til gamle kulturlandskap med gode jordbruksarealer. De samiske lokalitetene finner vi spesielt i kystnært innland, men er for øvrig nokså jevnt fordelt over hele det registrerte området.

BERØRTE KULTURMINNER

Planforslaget utløste krav om nærmere undersøkelser (plan- og bygningsloven (2008) § 12-7 nr. 12) for til sammen 33 automatisk fredete lokaliteter (Tabell 4, Figur 3).

Kulturminnene som har blitt undersøkt har et vidt kronologisk spenn; fra eldre steinalder til nyere tid. 16 av lokalitetene skal dateres til steinalder, der periodene mellommesolitikum (ca. 8000-6500 f.Kr) og senmesolitikum (ca. 6500-4000 f.Kr) er særlig godt representert, i tillegg til eldste halvdel av yngre steinalder (ca. 4000-2500 f.Kr). Jernalder har vært representert gjennom to lokaliteter. Begge er fra eldre jernalder og har strukturer som groper, kokegroper og stolpehull. Fem lokaliteter har middelalderdatering, men tre er fra overgangen senmiddelalder til tidlig ny tid. Her er det snakk om en nausttuft, kullgroper, gammetufter tilhørende en gård og en smie, samt en tradisjonslokalitet. Fra nyere tid har vi fem lokaliteter og disse omfatter en heller, steingjerder, en mur og en teltboplass. I tillegg har vi gravd på fire lokaliteter som alle ble avskrevet, to fordi det var natur og to fordi de var moderne. Den siste lokaliteten, der det

INNLEDNING OG PROSJEKTBAKGRUNN

Lokalitet	Askeladden id	Kommune	Fylke	Registrert av	År undersøkt	Ts-nummer	Datering periode	Art
Årbogen 1	214635	Harstad	Troms	TFK	2021	Ts16090	Eldre Steinalder	Boplass
Årbogen 2	281683	Harstad	Troms	TFK/HV	2022	Ts16153	Eldre Steinalder	Brudd
Fauskevåg 1	214628	Harstad	Troms	TFK	2022	Ts16149	Eldre Steinalder	Boplass
Fauskevåg 2	214641	Harstad	Troms	TFK	2022	Ts16150	Eldre Steinalder	Boplass
Gausvik 5	240878	Harstad	Troms	TFK	2021	Ts16088	Eldre Steinalder	Boplass
Solli	221154	Tjeldsund	Troms	NFK	2020-2021	Ts16032-34	Eldre Steinalder	Boplass
Forvika	240031	Lødingen	Nordland	NFK	2021	Ts16086	Eldre Steinalder	Boplass med tufter
Forvikneset	240032	Lødingen	Nordland	NFK	2021	Ts16087	Eldre Steinalder	Boplass
Haukebø 2	214646	Harstad	Troms	TFK	2021	Ts16089	Eldre Steinalder	Boplass
Strand 1	215415	Lødingen	Nordland	NFK	2021	Ts16152	Eldre Steinalder	Aktivitetssområde
Djupfest 1	215478	Lødingen	Nordland	NFK	2022	Ts16147	Yngre steinalder	Boplass med tufter
Kåringsklubben 2	215533	Lødingen	Nordland	NFK	2020	Ts16031	Yngre steinalder	Boplass med tufter
Kåringsklubben 3	215408	Lødingen	Nordland	NFK	2020	Ts16030	Yngre steinalder	Jaktstasjon
Storhaugen	215443	Lødingen	Nordland	NFK	2022	Ts16151	Yngre steinalder	Boplass med tufter
Båtvikmyra	215479	Lødingen	Nordland	NFK	2022	Ts16146	Yngre steinalder	Boplass med tufter
Haubakken	215473	Tjeldsund	Troms	NFK	2020	Ts16027	Jernalder	Kokegroper
Gausvik 4	214632	Harstad	Troms	TFK	2020	Ts16026	Jernalder	Produksjonsplass
Steinsland 2	214656	Tjeldsund	Troms	TFK	2020	Ts16029	Middelalder	Nausttuft
Haukebø 1	214631	Harstad	Troms	TFK	2020	Ts16028	Middelalder	Kullgroper
Kåringkrysset	48564	Lødingen	Nordland	SD	2021-2022	Ts16080	Middelalder - nyere tid	Gammetufter
Finnstein	214571	Lødingen	Nordland	SD	2021	Ts16085	Middelalder - nyere tid	Tradisjonslokalitet
Neset Kobbeneset	214653	Tjeldsund	Troms	SD	2021	Ts16079	Middelalder - nyere tid	Gammetuft/smie
Våtvoll	214476	Kvæfjord	Troms	SD	2022	Ts16078	Nyere tid	Heller
Bømark 1	214389	Kvæfjord	Troms	SD	2021		Nyere tid	Steingjerde
Bømark 2	214390	Kvæfjord	Troms	SD	2021		Nyere tid	Steinmur
Hamna	214652	Harstad	Troms	SD	2021	Ts16082	Nyere tid	Gjerde
Kvitnes Middagshaugen	214788	Tjeldsund	Troms	SD	2021	Ts16081	Nyere tid	Teltboplass
Fredheim 1	214411	Lødingen	Nordland	SD	2021		Moderne	Avskrevet
Fredheim	214512	Lødingen	Nordland	SD	2021		Moderne	Avskrevet
Kistholmbukta	214568	Lødingen	Nordland	SD	2021		Avskrevet	Avskrevet
Sommarset	214570	Lødingen	Nordland	SD	2021		Avskrevet	Avskrevet
Kvitremyra	215482	Tjeldsund	Troms	NFK	2020		Eldre steinalder	Ikke undersøkt

Tabell 4 Lokaliteter som er arkeologisk undersøkt av prosjektet, sortert etter periode.

kun skulle graves et lite område av en ellers stor steinalderlokalitet, ble nedprioritert på grunn av vanskelige graveforhold med tykk myr.

Prosjektområdet strakk seg over et geografisk stort areal, men den store konsentrasjonen av berørte kulturminner var likevel på nordsiden av Tjeldsundet fra Tjeldsund bru og sør til Kåringskrysset. Nord for brua var det bare tre lokaliteter; Fauskevåg 1 id 214628, Fauskevåg 2 id 214641 og Hamna id 214652. På sørsiden av sundet var det én lokalitet, Steinsland 2 id 214653. De siste tre lokalitetene utenom kjerneområdet var i Gullsfjorden; Bømark id 214389, Bømark id 214390 og Våtvoll id 214476.

I henhold til Riksantikvarens vedtak skulle fire av lokalitetene delvis granskes, det vil si at den arkeologiske undersøkelsen avgrenses til de delene av lokalitetene som ligger innenfor reguleringsplanområdet. Dette omfattet id 214389 Bømark og id 214652 Hamna (steingjerder), id 215443 Storhaugen og id 215482 Kvitremyra (boplasser fra steinalder). Én lokalitet, Hamn id 220741, ble vurdert til å ha så lavt potensiale at undersøkelsen ble nedprioritert i prosjektplanen og utgikk. De øvrige lokalitetene har blitt gransket i sin helhet, også de delene av lokalitetene som eventuelt har strukket seg utenfor reguleringsplanområdet.

Arealet til lokalitetene som ble berørt av tiltaket utgjorde til sammen 30 124 m², eksklusive sikringssonen. Lokalitetene fra steinalder hadde et areal på til sammen 23 485 m², og utgjorde dermed den desidert mest omfattende tidsperioden i undersøkelsen. De fire lokalitetene fra jernalder og middelalder hadde et areal på 5380 m². De samiske kulturminnene var mange og små: til sammen hadde disse lokalitetene et areal på 1111 m².

PROSJEKTPLANLEGGING OG GJENNOMFØRING

Den konkrete planleggingen og klargjøring for feltarbeid, startet i januar 2020. Erik Kjellman og Janne Oppvang tok da over ansvaret med planlegging og jobbet fulltid med prosjektet, mens Anja Niemi fremdeles holdt i det økonomiske og formelle. Det ble holdt møter mellom UM og SVV om behov for fasiliteter, maskiner og infrastruktur i felt, samt en avklaring av hvilke ressurser SVV skulle stille med.

I februar 2020 ble det holdt en felles befaring for å se på riggområder og fasiliteter på Rødskjær. Kontorlokalene, som var eid av Harstad havn, ble befart og godkjent av både SVV og UM.

UM utarbeidet kravspesifikasjoner for inventar på kontorbygget, brakkeriggen, kontorbrakker for felt, letthus, tilrettelegging med adkomstveier, parkering og lignende. Planlegging av adkomstveier og plassering av arbeidsbrakker var en stor logistisk utfordring som det ble brukt mye tid på. Vi utarbeidet et kart i ArcGIS Online der ønskelige plasseringer ble tegnet inn og delt med SVV. Dette kartet la grunnlaget for videre diskusjoner. Her var det flere faktorer som kompliserte arbeidet, som terreng, ervervet grunn, størrelse på teamet som skulle utføre arbeidet, i tillegg til hvor stor brakke og hvor mange biler skulle det være plass til. Dette kartet spesifiserte dermed ikke bare plassering og adkomst, men etter hvert også størrelse og behov på hver lokalitet. I tillegg ble det lagt inn faktorer som tidspunkt for undersøkelsen, behov for vann, pumper, antall såldestasjoner, skogrydding med mer. Dette medførte at mye av detaljplanleggingen ble gjort parallelt med utarbeidelse av kartet.

I løpet av våren ble det holdt møter for å diskutere innholdet i kontrakten mellom SVV og UM, samt ferdigstilling av denne. Det ble også holdt møter mellom UM, SVV og Sæteråsen maskin, for å diskutere de forskjellige partenes forventninger, samt kommunikasjonen i prosjektet. For kontorlokalene ble det i mai holdt en ny fellesbefaring på Rødskjær for å se på lokalene og avklare de siste tingene.

SVV fant det lønnsomt å stå for flere sider av infrastrukturen og sørget i henhold til kontrakten for følgende: Sentrale fasiliteter som kontor og funnmottak, leie og oppstilling av pausebrakker og sanitærvedutgravningsområdene, oppstillingsplass ved utgravningsområdene, skogrydding, vann og strøm, gravemaskiner og dumpere, sikker tilgang til lokalitetene, herunder avtaler med grunneiere, skilting og nedsatt fartsgrense ved behov, veisikring og rydding av traseer til utgravningsområdet. En del av disse oppgavene ble overført til underentreprenører. Brakkeriggen ble bestilt i henhold til UMs kravspesifikasjoner og satt opp på Rødskjær rett før feltstart 2020, og den sto der gjennom hele feltarbeidet.

UM utlyste og ansatte både prosjektleder, utgravningsledere og feltpersonale. Den detaljerte bemanningsplanen og fremdriftsplanen ble også utarbeidet. Videre ble det inngått innkjøpsavtaler for arbeidsklær, totalstasjoner og catering, og gjort omfattende innkjøp av feltutstyr. Samarbeidsavtalene med de som skulle utføre naturvitenskapelige analyser for prosjektet ble også utarbeidet.

Feltarbeidet på HV strakk seg over tre lange feltsesonger. Første år pågikk feltarbeidet fra 18.06. til 18.09.2020, altså 13 feltuker. Andre år varte feltsesongen fra 02.06. til 24.09.2021, totalt 16 feltuker. Siste år var vi i felt fra 23.05. til 23.09.2022, noe som utgjør 18 feltuker. Sammenlagt har feltarbeidet hatt en varighet på 47 uker. I prosjektplanen var det lagt opp til en varighet på 41 uker. Årsaken til at vi har hatt flere uker er flersidig. Blant annet har vi prioritert og hatt noen dager i starten av feltarbeidene de to siste årene, der vi har kun hatt med stab og feltledelsen (mer om dette i kapitlet "Prosjektorganisering"). Dette for at teamene skulle bli kjent og få satt seg inn i planene for feltsesongen. For en del lokaliteter har vi også valgt å legge arbeidet over noe lenger tid i stedet for å ha flere personer i felt samtidig. Dette handlet i stor grad om den totale logistikken og størrelsen på lokalitetene. En siste årsak er utbruddet av

Covid-19 i 2021, der den tapte arbeidstiden ble lagt til i etterkant av den ordinært oppsatte feltsesongen.

Fordelingen av lokaliteter på de ulike feltsesongene var i stor grad knyttet til periode, men også ting som tilrettelegging i felt der nærliggende lokaliteter kunne bruke samme infrastruktur. Periodemessig ble jernalder og middelalder lagt første år, de samiske lokalitetene andre år, mens siste år primært var steinalder. Yngre steinalder ble undersøkt første og siste år. Utover det var det lokaliteter som avvek tematisk, ettersom det var mange hensyn å ta.

For å best mulig kunne besvare og innfri prosjektets faglige målsettinger og problemstillinger, var det lagt opp til varierte og omfattende naturvitenskapelige analyser. De eksterne analysene som ble utført omfatter flere samarbeidspartnere med ulike kompetansefelt (Tabell 5). Prioriteringen av naturvitenskapelige analyser fulgte i stor grad det som var skissert i prosjektplanen. Slik planen også la opp til, ble det behov for å omprioritere midler og analysetyper basert på funn og grunnforhold. En grundigere redegjørelse for de naturvitenskapelige analysene og resultatene av disse står i kapittel 7, samt i de enkelte delrapportene.

LANDSKAP

Hålogalandsvegen OPS strekker seg gjennom et landskap som er preget av fjorder og sund (Figur 4). I vest avgrenses området av Lofoten, mot nord av Andfjorden og Vågsfjordbassenget, og mot sør av Ofoten og Vestfjorden. Planforslaget berører dermed tre administrative og geografiske regioner: Sør-Troms, Ofoten og Vesterålen.

De fleste kulturminnelokalitetene ligger langs Tjeldsundet, som er et 46 km langt og smalt sund mellom Hinnøya i vest, Tjeldøya i sør og fastlandet i øst, som strekker seg fra Grasholmene i nord til Lødingen i sør (Figur 5 og Figur 6). Tjeldsundet har historisk og forhistorisk tid vært en sentral ferdselsåre for skipstrafikk mellom Troms, Finnmark og det østlige Barentshavet, og områder i sør. Skipsleia passerer også i dag sundet. Landskapsrommet er smalt med bratte fjellsider på begge sider av sundet. Strandflaten er relativt bred lengst sør og nord langs Tjeldsundet, men smalere mellom Lødingen og Tjeldsundbrua.

Analyse	Utførende instans
C14-dateringer	Nasjonallaboratoriet for datering, NTNU
Strandlinjeundersøkelser	Anders Romundset, NGU
Vegetasjonskartlegging, pollensøyle	Lene S. Halvorsen m.fl., UiB
Pollenanalyser (in situ)	Lene S. Halvorsen m.fl., UiB
Makrofossilanalyser (in situ)	Lene S. Halvorsen m.fl., UiB
Mikromorfologiske analyser	Richard Macphail, University College of London
Osteologiske analyser	Sean D. Denham, Arkeologisk museum, UiS
Markkjemiske analyser	Johan Linderholm m.fl., Miljøarkeologiske laboratoriet, Umeå Universitet
Metallurgiske analyser	Lena Grandin, Statens Historiske Museer
Dendrokronologi	Andreas Kirchhefer

Tabell 5 Samarbeidspartnere for naturvitenskapelige analyser

Figur 4 Landkapsfoto tatt fra Sætertiden (1095 moh). I sentrum av bildet sees Hårberget (399 moh), Hårvika og Rødskjær. I høyre billedkant sees Tjeldøya og Ramsund, mens fastlandet er i midten og mot venstre av bildet. Lengst bak sees Ofotfjorden. Foto tatt mot østsørøst.

I nordlige del av Tjeldsundet preges vegetasjonen av frodig bjørkeskog. I sørlige del av sundet, spesielt i Lødingen kommune, blir det tørrere partier dominert av knauser med lyng og furu.

Den lengste delen av vegtraseen krysser fastlands-Norges største øy, Hinnøya. Hinnøya er berglendt, med høye og spisse tinder i vest. Mot nordøst er det lavere fjell og mer skog. En

rekke trange småfjorder skjærer seg inn øyas vestlige del, mens de store fjordene Kvæfjorden og Gullsfjorden trenger rundt 50 km inn i øya i nord.

All bosetning ligger i dag ved eller nær kysten. Den er tettest ved Harstad, og ellers ved Sortlandssundet. Langs Tjeldsundet ligger mindre bygder og spredte gårder.

Figur 5 Landkapsfoto over den nordlige delen av Tjeldsundet tatt fra Hårberget (399 moh). Midt i bildet sees Gausvika med Gausvikvatnet, og bak dette skimtes Tjeldsundbrua. Rolla kan sees i bakgrunnen. Foto tatt mot nord.

Figur 6 Landskapsfoto over sørlige del av Tjeldsundet tatt fra Taraldsviktinden (774 moh). På høyre side av bildet stikker Fiskøya ut i sundet og Lødingen kan skimtes i det fjerne. På venstre side av bildet ligger Tjeldøya. I bakgrunnen sees Ofoten og Hamarøy. Foto tatt mor sør.

EKSTRAORDINÆRE FORHOLD: PANDEMI

I mars 2020 kom den verdensomspennende koronapandemien til Norge og førte til utbrudd av den smittsomme sykdommen covid-19. Dette har hatt stor innvirkning på prosjektet de første to årene. Planleggingen av prosjektet måtte i stor grad skje fra hjemmekontor, og perioder med hjemmekontor har også vært gjeldende i kortere og lengre perioder gjennom etterarbeidet. For å kunne gjennomføre feltarbeidet 2020 ble dette erklært som nødvendig virksomhet. Covid-19 ble også behandlet i prosjektets sikker-jobb-analyser og HMS-planer, i tillegg til at vi fulgte anbefalingene fra Det arkeologiske museumsmøtet datert 04.06.2020.

Før feltarbeidets oppstart i 2020 laget vi strenge smittevernsregler, både for å unngå spredning av eventuell koronasmitte, men også for å unngå generell sykdom, som igjen ville føre til karantene og fravær fra jobb for mange personer. Vi innså ganske raskt at overholdelse av alle regler ble vanskelig, ettersom alle sammen bodde tett sammen og fasilitetene ikke var dimensjonert for å innfri eksempelvis krav om avstand. Skulle vi gjort det måtte alle ha oppholdt

seg på rommene sine og bare møttes utendørs. Etter å ha tatt det opp i plenum, besluttet vi å regne oss som en slags kohort eller gruppe som bor sammen, men med oppfordring om å overholde smittevernråd så langt som mulig. Det innebar hyppig håndvask, håndsprit var tilgjengelig i alle rom både på brakkeriggen og i felt, daglig desinfisering av alle kontaktpunkt, ikke lov med besøk på brakkeriggen, samt at syke måtte oppholde seg mest mulig på rommet sitt. Med lavt smittetall i landsdelen under sommeren 2020, og med disse tiltakene, fikk vi ikke inn koronasmitte, og begrenset også annen sykdom. Mot slutten av feltarbeidet ble flere personer smittet av forkjølelse, noe som medførte en del tapt gravetid.

I 2021 måtte alle fremlegge negativ koronatest før ankomst til Rødskjær, og tiltakene fra året før ble også opprettholdt. 19.-23.07.2021 ble prosjektet likevel rammet av koronasmitte. Seks personer ble satt i isolasjon og nesten alle andre måtte i karantene i en uke. Vi hadde et tett og godt samarbeid med kommunens smittesporingsteam, og det ble arrangert testing på Rødskjær med en kombinasjon av hurtigtester og PCR-tester. Dette gjorde det mulig å få oversikt over smittesituasjonen relativt raskt, noe som var

avgjørende for at utbruddet ikke ble enda mer omfattende.

Siden så godt som samtlige ansatte enten var isolerte eller i karantene, stoppet arbeidet fullstendig opp i en uke, med unntak av noe kontorarbeid. Da vi startet opp igjen i uka etter, var det kun med noen få personer per felt siden resten fortsatt var i karantene/isolasjon. Antallet personer i felt tok seg opp dag for dag, og ved utgangen av uka var flertallet tilbake, med unntak av noen sykemeldinger. Den tapte arbeidstiden forsøkte vi å ta igjen ved å forlenge feltsesongen med en uke i september, og ansette to feltarbeidere i seks uker. Dette gjorde det mulig å få gjennomført det vi hadde planlagt for sesongen, og samtlige lokaliteter ble ferdigstilt i henhold til planen.

Koronautbruddet skjedde i en periode der det var høye smittetall i regionen. Kommunene i området innførte lokale smittevernstiltak, som vi etter beste evne forsøkte å rette oss etter. Vi ble også pålagt midlertidige tiltak fra UM, i tråd med nasjonale og lokale retningslinjer. I ettertid ser vi at det ikke er all verdens vi kunne gjort annerledes for å unngå koronautbruddet. Vi bodde trangt, og ikke minst var det trangt i letthusene.

Vinteren 2021 og 2022 åpnet samfunnet mer opp etter flere vaksinasjonsrunder. Dette gjorde imidlertid at smittetallene økte, og det var betydelig med sykefravær i prosjektet.

Formerinformasjonssmitteforebyggende tiltak og effektene av koronautbruddet viser vi til årsrapportene for 2020 og 2021.

RAPPORTEN

DELRAPPORTER OG ARKIVERING

I denne rapporten finnes det delrapporter for samtlige lokaliteter som ble undersøkt på prosjektet. For å redusere rapportomfanget, har disse blitt noe forkortet og informasjon har blitt sammenfattet i de overordnede kapitlene. Enkelte ting, som deltagere i felt, har også blitt omarbeidet til tabellformat. De originale delrapportene er å finne i sin helhet i UMs prosjektarkiv og i Topografisk arkiv. Rapporten publiseres som en Tromsø-rapport i Septentrio, se <https://uit.no/tmu/fsf/forvaltning/rapporter>.

Funnmaterialet er katalogisert i UNIMUS gjenstandsdatabasen, og de ulike TS-numrene er listet opp i Tabell 4. Funn- og feltfoto ligger i UNIMUS fotoportalen under TSAD70-77, 94-105, 112-119 og 140.

Prosjektet har fremskaffet store mengder med dokumentasjon, data, foto, funn- og prøvemateriale. Alt av prosjektdata i tillegg til feltdagbøker og originale tegninger vil lagres i prosjektarkivet ved faggruppe for forvaltningsarkeologi. Intrasis-prosjektet vil tilgjengeliggjøres gjennom ADED.

BRUK AV KUNSTIG INTELLIGENS

Kunstig intelligens (KI) har kommet til i løpet av prosjektet. Vi har hatt en restriktiv bruk av dette, og kun i den siste del av rapportarbeidet. KI er brukt til bearbeiding av ferdigskrevne delrapporter. Det er også brukt som et arbeidsverktøy til å lage sammendrag og sammenstillinger for enklere å få tilgang til materialet, men disse er ikke brukt skriftlig noe sted. KI er også brukt for datavask og språkvask. All KI-informasjon har blitt kvalitetssikret og bearbeidet av prosjektet. KI har ikke blitt brukt til å skrive tekst, og all tekst i denne rapporten er skrevet av oss.

KI-verktøyene som har vært brukt er Chat UiT, Google Notebook LM og Copilot.